

УДК 355.23; 811.11; 801.73

НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕКСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Цвяк Лариса Вікторівна
м.Хмельницький

В статті обґрунтовується необхідність навчання майбутніх прикордонників інтерпретації професійно спрямованих текстів як особливому виду текстової діяльності на заняттях з німецької та французької мови. Формуються основні педагогічні умови, за яких формування у курсантів і слухачів умінь інтерпретувати іншомовні тексти буде результативним, а також основні рекомендації щодо відбору іншомовних текстів для навчання майбутніх фахівців інтерпретаційної діяльності. Пропонується комплекс дотекстових та післятекстових вправ для розв'язання такого завдання.

Ключові слова: професійно орієнтований текст, інтерпретаційна діяльність, слухачі нефілологічних факультетів, заняття з іноземної мови.

У наш час значно розширилося коло питань, пов'язаних з вивченням іноземної мови. Для вирішення деяких мовних проблем філологічні науки вступають у взаємодію з іншими науками. Завдяки такій взаємодії студенти-філологи мають можливість познайомитися із зразками духовної культури, збагатити свій кругозір і соціальний досвід, розвинути естетичний смак.

У наших попередніх публікаціях ми неодноразово підкресливали необхідність володіння іноземними мовами і слухачів нефілологічних факультетів та навчальних закладів, претендентів на одержання диплому за різними напрямками підготовки [13], [14]. Всі курсанти та слухачі-нефілологи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б.Хмельницького (НАДПСУ) обов'язково вивчають одну іноземну мову, а з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» складається державний екзамен. Професійно спрямована іншомовна освіта курсантів та студентів можлива за умови розвитку певних умінь (слухання, читання, письма, говоріння). В

процесі вивчення іноземної мови досить великого значення набуває робота з текстами різної тематики (побутової, суспільно-політичної, наукової). Формування у курсантів і студентів умінь інтерпретувати іншомовні тексти з використанням раціональної методики стає дедалі актуальнішою проблемою для сучасної системи підготовки спеціалістів вказаного профілю.

Вивчення спеціальної літератури дає можливість констатувати, що проблеми, пов'язані з інтерпретацією тексту, отримали детальну розробку в роботах сучасних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів і літературознавців: Будагова Р.О. [1], Гальперина І.Р. [2], Нуждіної М.О. [8], Троянської О.С. [11], Хомицької А.М. [12], Жукової І.Р. [4]. Велика кількість наукових досліджень торкається як теоретичних, так і практичних питань інтерпретації тексту: Іванової Т.П. [6], Гончарової Є.О. [3], Полякова О.Г. [9], Мільруда Р.П. [7].

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що недостатньо розробленими залишаються питання створення педагогічних умов та розробки методики навчання слухачів нефілологічних факультетів, у нашому випадку майбутніх офіцерів-прикордонників, що вивчають німецьку та французьку мову, інтерпретувати іншомовні тексти, потребує вирішення проблема розробки системи вправ, у якій реалізуються основні стратегії і прийоми цієї методики, а також проблема відбору іншомовних текстів для навчання майбутніх фахівців інтерпретаційної діяльності.

Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності навчання курсантів і слухачів інтерпретації професійно спрямованих текстів як особливого виду текстової діяльності та формування комплексу вправ для розв'язання такого завдання.

Об'єктом нашого дослідження виступає процес навчання майбутніх прикордонників роботі з професійними текстами іноземною мовою, а предметом ми обрали способи формування

у них уміння інтерпретувати тексти професійної спрямованості німецькою та французькою мовою.

При роботі над текстом необхідно насамперед врахувати той факт, що будь-який текст являє собою відносно завершене мовленнєве висловлення, характеризується власним смисловим змістом і власною мовною формою. Тому працювати над текстом можна в двох аспектах: інтерпретувати його зміст та інтерпретувати його мовну форму. Зрозуміло, що такий двохаспектний поділ роботи з текстом носить умовний характер, оскільки текст – це єдність змісту і форми, однак таке розділення є необхідним, оскільки воно дає можливість навчати курсантів і слухачів різних видів робіт з текстом і тим самим сприяє його детальній інтерпретації. Наша стаття присвячена першому аспекту роботи над текстом – інтерпретації тексту за змістом, під яким розуміють всі думки, що містяться в тексті і до вираження яких прагне автор цього тексту. Цей процес можна ще назвати власне інтерпретацією, тобто розкриття змісту твору у всій повноті його семантичного, прагматичного, естетичного потенціалу. Саме таке завдання стоїть перед курсантами і слухачами під час роботи з текстом, а завдання викладача при навчанні смислової інтерпретації іноземного тексту полягає у тому, щоб привити їм комплекс навичок та вмінн вдумливо читати кожне положення тексту, глибоко аналізувати всі деталі його змісту, самостійно мислити та викладати свої думки іноземною мовою, удосконалюючи при цьому мовленнєві навички курсантів і слухачів та поповнюючи їхній активний запас спеціальної (фахової) лексики.

Курсанти та слухачі НАДПСУ при роботі над текстами використовують переважно газетні статті прикордонного та правоохоронного спрямування. В практичному плані така система текстів сприяє:

1) формуванню уміння автономної діяльності, спрямованої на використання аутентичної інформації в професійній підготовці;

2) розвиткові у курсантів і слухачів уміння використовувати німецьку та французьку мову як міжпредметну ланку в одержанні додаткової професійно значущої інформації;

3) удосконаленню міжкультурної компетенції, культури міжнародного спілкування.

З іншого боку, в загальноосвітньому ракурсі, за рахунок розширення функціонального, інформаційного та освітнього полів така система текстів може:

1) підвищити загальноосвітній, міжкультурний, професійний рівень;

2) покращити якість міжпредметної підготовки шляхом збагачення термінологічного апарату двох мов;

3) сприяти використанню німецької та французької мови як способу реалізації освітньої діяльності.

Оскільки викладач має можливість відбирати тексти для їх інтерпретації з періодичних видань Державної прикордонної служби України, які постійно поповнюються свіжою інформацією та новітніми подіями, це дозволяє здійснювати відбір іноземної текстотеки з метою створення системи текстів, а також регулярно поновлювати її. Тобто, основними принципами відбору текстів, якими керується викладач іноземної мови при підготовці до заняття, є:

1) відповідність текстів меті і завданням підготовки курсантів і слухачів нефілологічних факультетів, які вивчають іноземну мову та іноземну мову за професійним спрямуванням (німецьку, французьку);

2) відповідність змісту текстів майбутній професійній діяльності випускників НАДПСУ.

Як свідчить досвід, поєднання цієї роботи з використанням у навчально-виховному процесі найновіших технологій, підвищенням рівня мотивації курсантів і студентів НАДПСУ до вивчення іноземної мови, інтенсивністю навчання німецької та французької мови нефілологами з урахуванням обмеження кількості годин дає позитивні результати на шляху підготовки

сучасного прикордонника з достатнім рівнем володіння іноземною комунікативною та перекладацькою компетенцією.

Інтерпретація тексту газетної (журнальної) статті є складним креативним процесом, розумінням її цілісного смислу, тлумаченням її змісту. Це може бути звітний матеріал прикордонної діяльності, пояснення суспільного значення певної події, причин і мотивів вчинків людей або груп людей, зокрема протиправного та протизаконного характеру, узагальнений висновок про прочитане. Виконання настільки складного завдання передбачає:

1) досягнення курсантами і слухачами певного рівня філологічних знань (достатній рівень володіння іноземною мовою, базові навички стилістичного аналізу тексту);

2) обізнаність про сучасну політичну і соціально-економічну ситуацію в світі та про культурні реалії того чи іншого суспільства.

Для адекватної інтерпретації публіцистичного тексту необхідно звернути увагу курсантів і слухачів на основні мовностилістичні особливості, виразні ресурси (тропи, риторичні фігури, чисельні лексичні (професіоналізми, неологізми) і граматичні засоби).

Початковий етап інтерпретації може проходити в формі «вступного слова», де відбувається презентація проблеми, що розглядається в статті. Не розкриваючи змісту тексту, курсант (слухач) стисло розповідає про його проблематику, дає лаконічну оцінку фактам, що описуються в тексті, з професійної точки зору. При цьому викладач пропонує записати та вивчити основні вирази та кліше, які знадобляться для вираження власної думки, як, наприклад: я вважаю, що; на мою думку; у цій ситуації доцільно (недоцільно) було б; слід звернути увагу на те, що; варто зазначити, що; особливим є те, що і т.п.

Далі пропонується робота із заголовком статті. Людина насамперед сприймає текст через його заголовки, який часто привертає і загострює увагу читача та підтримує його інтерес протягом усього часу читання тексту. Вже в назві автор статті може повідомити певну інформацію і виразити свою оцінку подій, які аналізуються в статті, тобто, можна сказати, що заголовки, як і сама стаття, виконує як мінімум дві функції – інформативну і експресивну.

В процесі інтерпретації публіцистичного тексту необхідно звернути увагу на наявність у ньому таких типів інформації, які курсант (слухач) повинен уміти побачити і відмітити в своєму аналізі статті:

1) фактуальна інформація (автор виражає її експліцитно);

2) інформація, що читається «між рядками», імпліцитно виражена інформація;

3) концептуальна інформація (відображення картини світу автора, що актуалізується в статті).

На цьому етапі формується і розвивається уміння курсанта (слухача) вилучати, сприймати і аналізувати різну лінгвістичну (лексичну, граматичну і стилістичну) та екстралінгвістичну інформацію (аналіз ідейно-тематичного змісту), що закладена в публіцистичному тексті. Саме тут відбувається аналіз взаємодії форми та змісту тексту.

Викладач повинен допомогти курсантові (слухачеві) при аналізі статті усвідомити той факт, що вибір способу подання інформації та мовних засобів його реалізації передбачений прагматичною установкою автора, який хоче за допомогою тексту вплинути на читача, на його думку. Зрозуміло, що тлумачити зміст статті курсант (слухач) буде виходячи з власного досвіду і знань, виникаючих асоціацій, психологічних реакцій, професійного досвіду. При цьому важливо, щоб інформативність тексту при інтерпретації не була втрачена. Тому необхідно задіяти всю групу курсантів (студентів) до активного слухання, а інколи і до дискусії.

Важливо відмітити, що правильному розумінню й інтерпретації тексту може перешкоджати незнання політично-економічної обстановки, культурних реалій, професійних термінів,

національних особливостей менталітету і світогляду людей, які знаходяться в центрі подій, що описуються. Тому необхідно мотивувати курсантів і слухачів до пошуку необхідної лінгвосоціокультурної інформації.

Реалізації такого завдання служить система різних завдань – вправ, які можна поділити на дві групи:

- 1) дотекстові або підготовчі завдання;
- 2) післятекстові завдання.

Завдання першої групи виконуються до читання самого тексту і являють собою вправи на прогнозування змісту тексту за його заголовком, який, як ми відмічали вище, відіграє суттєве значення в змістовій структурі тексту та передає в концентрованої формі його головну думку або тему. Наведемо приклади таких вправ:

а) прочитайте заголовок і скажіть, про що (про кого) йтиме мова в тексті;

б) прочитайте заголовок і скажіть, у чому полягає головний зміст тексту;

в) прочитайте заголовок і виділіть у ньому ключове слово,

за яким можна визначити основний зміст тексту;

г) спрогнозуйте зміст тексту за його заголовком;

д) поясніть заголовок тексту;

е) підберіть еквіваленти до заголовку тексту.

Завдання другої групи виконуються після читання тексту і являють собою вправи на вилучення та інтерпретацію інформації з тексту. Метою таких вправ є виявити точність та глибину розуміння курсантами (слухачами) змісту тексту, а також їх відношення до поставлених у тексті питань і проблем. Ці вправи можна розбити на дві підгрупи: вправи на рівні смислового змісту та творчі вправи.

Серед вправ на рівні смислового змісту тексту можна виділити:

1) вправи на вилучення з тексту фактичної, тобто експліцитно вираженої інформації, наприклад:

а) визначте основу і ядро висловлення в наступних реченнях;

б) знайдіть речення, які виражають головну думку абзацу, тексту;

в) знайдіть речення, які підтверджують такі факти, твердження;

г) розташуйте наступні факти в тій послідовності, в якій вони зустрічаються в тексті;

д) знайдіть у тексті опис таких об'єктів;

е) виділіть ключові слова тексту, перекажіть текст за ключовими словами;

2) вправи на визначення головної думки тексту, наприклад: сформулюйте головну думку кожного абзацу, тексту (одним словом, одним реченням, декількома реченнями):

а) визначте, чи виражена головна думка тексту в одному чи декількох абзацах;

б) сформулюйте головну думку тексту, використовуючи такі ключові слова або фрази;

в) виберіть із запропонованих заголовків такий, який би точно відображав головну думку тексту;

г) сформулюйте заголовок, який би точно відображав головну думку тексту;

3) вправи на визначення логіко-композиційних частин тексту, наприклад:

а) поділіть текст на завершені за змістом частини і скажіть, про

що йдеться в кожній частині;

б) складіть план тексту (називний або питальний), перекажіть текст за цим планом;

в) виберіть із запропонованих планів тексту найбільш вдалий, перекажіть текст за цим планом.

Творчі вправи включають:

1) вправи, які навчають давати оцінку інформації тексту, наприклад: знайдіть речення, абзаци тексту, які містять нову для вас інформацію, і скажіть, у чому полягає новизна цієї інформації; виділіть нову інформацію з тексту; висловіть власну думку з питання, проблеми; візьміть участь у дискусії з теми (проблеми);

2) вправи на анування і реферування (складання анотації – максимально стиснутої характеристики матеріалу, що полягає в інформації про проблеми і питання, які розглядаються в тексті, і реферату – більш детального викладу тексту з розкриттям та інтерпретацією його основного змісту з усіх питань і проблем тексту, які супроводжуються оцінкою і висновками курсанта чи слухача).

Результати нашого дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1) навчання інтерпретації професійно орієнтованих текстів іноземною мовою є багатоплановим процесом, який пов'язаний з формуванням цілого комплексу навичок та вмінь технічного, навчально-інформаційного, мовленнєвого, навчально-інтелектуального, інноваційного та навчально-організаційного характеру;

2) відбір професійно орієнтованих текстів відбувається за умови їхньої відповідності меті та завданням підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників із достатнім володінням іноземною мовою та відповідності змісту текстів майбутній професійній діяльності курсантів і слухачів;

3) формування у курсантів (слухачів) нефілологічних факультетів умінь інтерпретувати професійно орієнтовані тексти на заняттях з німецької та французької мови буде результативним, якщо навчання інтерпретаційної діяльності будується з урахуванням мети, завдання та етапів формування умінь інтерпретування іноземною мовою, а також за умови використання системи вправ, які враховують умови поетапного формування вказаних умінь;

4) широкий спектр проблем, які розглядаються в газетних і журнальних статтях періодичних видань Державної прикордонної служби України дозволяє використовувати їх як чудовий оригінальний матеріал у процесі мовної підготовки фахівців до їхньої практичної діяльності, розвивати їхню лінгвістичну, соціолінгвістичну, соціокультурну та соціальну компетенцію. Крім того, тематично вдало підібрані різноманітні аутентичні публіцистичні статті, актуальні і релевантні для курсантів і слухачів, підвищують їхню мотивацію до вивчення іноземної мови для професійної комунікації, спонукаючи їх самостійно шукати актуальну інформацію і обробляти її.

У подальших дослідженнях варто детальніше зупинитися на етапах розвитку та переліку вмінь, необхідних курсантам і студентам для інтерпретації професійних текстів, а також розглянути прийоми педагогічної інтерпретації тексту з позицій філософського, філологічного, психолінгвістичного і методичного аспектів.

Література і джерела

1. Будагов Р.А. Что такое развитие и совершенствование языка / Р.А.Будагов – М.: Наука, 1977. – 264 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р.Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
3. Гончарова Е.А. Интерпретация текста: учебное пособие по немецкому языку / Е.А.Гончарова. – М.: Высшая школа, 2005. – 367 с.
4. Жукова И.В. Работа с текстом на уроке немецкого языка в старших классах / И.В.Жукова // Иностранные языки в школе. – 1998. – №1. – С. 24-28.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Иванова Т.П. Статистическая интерпретация текста / О.П.Брандес: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1991. – 144 с.
7. Мильруд Р.П. Теоретические и практические проблемы обучения пониманию коммуникативного смысла иноязычного текста/ Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 2003. – №1. – С.11-18
8. Нуждина М.А. К вопросу управления процессом порождения речевого произведения на основе текста / М.А.Нуждина // Иностранные языки в школе.

- 2002. – №2. – С.21-26
9. Поляков О.Г. Цели профессионально-ориентированного обучения иностранному языку: теоретические аспекты / О.Г.Поляков // Иностранные языки в школе. – 2007. – №5. – С.3-7
10. Структура учебных занятий по иностранному языку в вузах неязыковых специальностей: метод. рекомендации для преподавателей. – М.: Моск. гос. пед. институт иностр. яз. им. М. Тореца, 1985. – 70 с.
11. Троянская Е.С. Общая характеристика стиля немецкой научной речи / Е.С.Троянская // Лингвостилистические особенности научного текста. – М.: Наука, 1981. – 180 с.
12. Хомицкая А.Н. Современные аспекты лингводидактики и методики преподавания иностранных языков: Учебное пособие / А.Н.Хомицкая. – Н.Новгород, 2006. – С.90-107
13. Цвяк Л.В. Педагогічні умови естетичного виховання курсантів у процесі вивчення іноземної мови / Л.В.Цвяк // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Вип. 24 – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2012. – С.188-191
14. Цвяк Л. В. Формування мотивації до вивчення іноземної мови майбутніми офіцерами нефілологічного напряму підготовки у вищому навчальному закладі / Л.В.Цвяк // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Вип. 544: Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С.172-180

В статье обосновывается необходимость обучения будущих пограничников интерпретации профессионально ориентированных текстов как особому виду текстовой деятельности на занятиях по немецкому и французскому языку. Формулируются основные педагогические условия, при которых формирование у курсантов и слушателей умений интерпретировать иноязычные тексты будет результативным, а также основные рекомендации отбора иноязычных текстов для обучения будущих специалистов интерпретационной деятельности. Предлагается комплекс дотекстовых и послетекстовых упражнений для решения такой задачи.

Ключевые слова: профессионально ориентированный текст, интерпретационная деятельность, слушатели нефилологических факультетов, занятия по иностранному языку.

The author of the article has grounded the necessity of teaching future border guards the skills of interpretation of professionally oriented texts as a type of textual activity at the lessons of German and French languages. The main pedagogical conditions have been stated to form the cadets' skills of making the interpretation of foreign language texts more effective, as also some recommendations as to the choosing foreign language texts for teaching such skills have been made. A set of pre-text and post-text exercises for teaching such skills has been provided as well.

Key words: professionally oriented texts, interpretation activity, students of non-philology departments, foreign language lessons.